

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Соціально – економічному аспекту розвитку сільського господарства приділяється значна увага з боку економістів – аграрників, разом з тим, достатньо широким є коло питань, які стосуються територіальної організації сільського господарства і потребують глибокого обґрунтування. Важливим практичним та науково – теоретичним завданням є уточнення суспільно – географічної сутності сільського господарства, визначення територіальних закономірностей, особливостей та ресурсів функціонування, обґрунтування місця в системі аграрних відносин регіону, оцінка місця в територіальному поділі праці. Поряд з значними доробками економічного, соціального характеру, дослідження сільського господарства проводилися такими видатними вченими як: В.Балабановим, В.П. Нагірною, Я.Б. Олійником, М.Г. Ігнатенком, М.Д. Пістуном та іншими географами. Винятком, не стало дослідження сільського господарства Херсонської області, розвиток якого характеризується і типовими, і специфічними рисами та проблемами. Virішення останніх можливе тільки за умов об'єднання зусиль управлінців, вчених, різних галузей науки, практиків на місцевому та державному рівні.

В результаті реформування аграрної сфери економіки відбуваються значні зміни не тільки в соціально – економічних умовах функціонування та розвитку сільського господарства, але й у його територіальній організації та спеціалізації. Замість колективних підприємств тепер функціонують нові сільськогосподарські підприємства (включаючи селянські, фермерські господарства), які ґрунтуються на приватній власності на землю та інші засоби виробництва. Разом з тим, дедалі більше розширюється сектор особистих господарств у результаті приєднання багатьма з них до наявних у них земельних ділянок належних їх членам земельних часток (паїв). Останнім часом ми бачимо тенденцію до зниження частки доходу від оплати праці в колективних і державних господарствах, але збільшення надходження від особистих господарств та із суспільних фондів споживання. Це є наслідком змін, які відбувається на селі, що призводять до урізноманітнення форм власності і господарювання. Збільшення доходів сільського населення значною мірою залежатиме від вдосконалення орендних відносин, паювання і акціонування сільськогосподарських підприємств, подальшого розвитку селянських (фермерських) та особистих підсобних господарств.

Ефективність землекористування значною мірою визначається природними умовами, вони впливають також і на територіальний поділ суспільної праці, що при товарному виробництві виявляється у виділенні сільськогосподарських районів чи районів спеціалізації. Та чи інша спеціалізація зумовлює не тільки набір оброблювальних

культур і їх співвідношення, але й впливає на ступінь інтенсивності землеробства. Саме звідси впливає необхідність ретельно досліджувати природні та економічні умови, специфіки ведення господарства в регіоні. Характеристики окремих компонентів природи показують, що територія Херсонської області відзначається складною просторовою диференціацією фізико – географічних умов. Рельєф, клімат, гідрогеологічні особливості, ґрунти, рослинність, перебуваючи між собою в складному взаємозв'язку і взаємодії, утворюють різноманітні природні комплекси (ландшафти).

Аналіз компонентної структури природно – ресурсного потенціалу Херсонської області дає змогу зробити висновок, що основну частину у районах займають саме земельні ресурси (60 – 70 %). Напрямки використання земельно – ресурсного потенціалу зумовлені природно – географічними чинниками: особливостями ґрунтового покриву, рельєфу, агрокліматичними характеристиками території області. Ґрунти, поряд зі сприятливими агрокліматичними умовами і рівнинним рельєфом, виступають основними чинниками спеціалізації сільського господарства Херсонської області, зумовлюють специфіку використання земельного фонду і інтенсивний розвиток сільсько- господарського землекористування з відновленою структурою сільськогосподарських угідь (частка орних земель складає 90%, пасовищ 8.1%, багаторічних насаджень 1.4%, сіножатей 0.5%).

Але в першу чергу, треба звернути увагу на те, що разом з позитивними моментами щодо розвитку сільського господарства в області, ми маємо звернути увагу на проблеми, які безпосередньо супроводжують ту, чи іншу галузь народного господарства. Однією з головних проблем сучасності є антропогенний вплив на використання землі Херсонської області.

У Херсонській області мають місце як прямі так і побічні антропогенні впливи та їх наслідки. Це насамперед розораність земель. Загальна розораність сільськогосподарських угідь складає понад 90 % (1765593га). Коефіцієнт розораності більше 95% у Великолепетиському, Нижньосірогоському, Чаплинському районах, 90% у Великоолександрівському, Нововоронцовському, Верхньорогаченському, Іванівському, Генічеському, Каховському, Білозерському районах.

Висока сільськогосподарська освоєність території, а також кліматичні особливості призводять до деградації ґрунтів, яка прогресує, головним чином за рахунок вітрової та водної ерозії. Площа змитих сільськогосподарських угідь складає 264,3 тис. га, що становить 13,4% від їх загальної площі. Площа небезпечних земель – 17067, 3 тис. га (86,8 % від площі сільськогосподарських угідь чи 96,6% від площі ріллі).

Інтенсивне використання земель призводить до великих щорічних втрат гумусу (в середньому по області вони складають 1,38м \га), які не компенсуються внесенням органічних добрив, гуміфікацією рослинних решток. Близько 28 тис.га сильно змитих земель потребують виведення із сільськогосподарського використання. Ці зони знаходяться у III та IV ґрунтово – ерозійних

зонах на схилах балок річок Дніпро та Інгулець. На землях, що зрошуються, викладені вище негативні зміни ґрунтового покриву, доповнюються вторинними засоленням та осолонцюванням. Площа засолених земель по області складає 260,4 тис.га, з них вторинне засолення – 38,7 тис. га. Площа солонцюватих земель складає 786,6 тис. га. При чому на зрошені площа засолених ґрунтів 25,4 тис.га, солонцюватих 421 тис. га. Особливої гостроти в останні роки набула проблема підтоплення земель та населених пунктів. До природних факторів підтоплення додаються фактори техногенного характеру, основними з яких є: фільтраційні втрати на зрошені, необґрунтованість рішень прийнятих при будівництві водогосподарських об'єктів, відсутність прогнозних розрахунків впливу на навколишнє природне середовище, порушення ритмів зрошення та інше. Площа підтоплених земель становить 80 тис. га. Крім того підтопленні 200 населені пункти.

Сукупність природних факторів виявляє наявність кореляційного зв'язку з одними й тими ж показниками функціонування сільського господарства, зокрема з показниками рослинництва, вплив природних факторів на тваринництво значно менший і опосередкований та пов'язаний, як правило, з наявністю кормової бази.

Для Херсонської області характерним є те, що спеціалізація і інтенсивність виробництва продукції тваринництва господарствами населення змінюється у напрямку " центр – периферія" від молочного скотарництва з середнім рівнем забезпеченості худоби сільськогосподарськими угіддями до районів м'ясо – молочного скотарництва і свинарства з високою чисельністю поголів'я сільськогосподарських тварин на одиницю площі сільськогосподарських угідь.

Для забезпечення виробництва продукції тваринництва широкий розвиток отримало вирощування кормових культур та особливо інтенсивне кормовиробництво на зрошуваних землях. У загальному обсязі валової продукції сільськогосподарська частка тваринництва становить близько 53 %, рослинництва - 47%. Великого значення для розвитку сільського господарства має зрошення. Діють Північно – Кримський канал, Каховська, Краснознам'янська зрошувальні та Інгулецька зрошувально – обводнювальна система.

Відзначимо ще раз, що просторова структура сільського господарства, що сформувалася під тиском вимог планового крупномасштабного товарного виробництва, характеризується одноманітністю та екологічною недосконалістю. Це змушує акцентувати увагу першу чергу на тому, що зміни в структурі та формах організації сільськогосподарського виробництва, викликані земельною реформою, мають не тільки підвищувати його ефективність. Але що не менш важливо, покращувати екологічні умови довкілля. Сільськогосподарські угіддя як основні елементи агроландшафтів слід розглядати і оцінювати не тільки як виробничу територію, а й з позиції реалізації їх середовищеутворюючих та соціальних функцій.

З позиції еколога – економічної доцільності вважається найбільш оптимальною концепція " двохвекторного розвитку" аграрних

господарств, за якою доцільно підтримувати як велике товарне виробництво, так і дрібні господарства споживчо – товарного типу. В умовах складної екологічної ситуації в сільському господарстві України, тобто в умовах посилення процесів деградації ґрунтів, потрібно звернути увагу на вдосконалення природокористування, відновлення родючості земель як "ядра" впровадження нової моделі екологічно безпечного розвитку сільськогосподарського землекористування. Крім, того, на фоні масштабних процесів занепаду села, нагромадження цілої групи соціально – економічних, екологічних проблем розвитку сільської місцевості, аграрні господарства різних типів відіграють значну позитивну роль у втриманні від різкого спаду рівня життя сільського населення і розбудови соціально – економічної сфери сільської місцевості.

Список літератури:

1. Богадьорова Л.М. Особливості територіальної організації особистих господарств населення регіону. Автореферат. Одеса, 2006. – 20с.
2. Вдовиченко М.Х., Якуба К.І. Соціальне відродження і розвиток села в умовах встановлення ринкової економіки. Київ, 1993. – 216с.
3. Мальчикова Д.С. Географічні основи кадастру сільськогосподарських земель Півдня України (на матеріалах Херсонської області). Херсон, 2005.- 198 с.

